

процеси та логіку глобального розвитку, передбачає гармонізацію національного законодавства з правовими актами ЄС, втілення європейських стандартів, освоєння нових технологій, економічну та інформаційну конкурентноздатність національних проєктів у відповідній сфері.

Література:

1. Fang Z. E-government in Digital Era: Concept, Practice, and Development / Z. Fang // International Journal of the Computer, the Internet and Management, Vol.10, No. 2. – 2002. – P. 1–22.
2. Palvia C. J. E-Government and E-Governance: Definitions / Domain Framework and Status around the World Shailendra / C. J. Palvia, S. Sharma // Foundations of E-government. 5th International Conference on E-governance. 28–30 Dec. 2007, Hyderabad, India. – [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.iceg.net/2007/books/1/1_369.pdf
3. Slaughter A.-M. Global Government Networks, Global Information Agencies, and Disaggregated Democracy / A.-M. Slaughter // Harvard Law School, Public Law Working Paper No. 18, Princeton University – Woodrow Wilson School of Public and International Affairs. – 2001. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://papers.ssrn.com/abstract=283976>
4. Búrca G. de. Developing Democracy Beyond the State / G. de Búrca // Columbia Journal of Transnational Law. – Vol. 46. – 2008. – P. 101–158.

К. О. Трихліб¹

ІНТЕГРАЦІЯ: СУТНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ

Право як найбільш ефективний регулятор суспільних відносин покликане сприяти розвитку інтеграційних процесів, забезпечувати їх взаємодію на паритетних засадах та з урахуванням інтересів обох сторін [1, с. 160; 22]. Як зазначає М. Пєбро, «інтеграція – складний процес взаємодії держав, що характеризується двома елементами: правовою формою і економічним змістом» [2, с. 72].

Особливою формою інтеграції, обмеженої ериторіальними/геополітичними рамками, є *регіональна інтеграція*. У ХХ ст. значення націо-

¹ Кандидат юридичних наук, асистент кафедри теорії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

нальної держави зазнає переоцінки, модель регіону як частини світової спільноти стає більш популярною. Значущість і вага окремого регіону зростає разом із поглибленням у ньому інтеграційних процесів [3, с. 8]. Найбільш успішно й динамічно регіональна інтеграція здійснюється в рамках ЄС [21].

Вперше термін «*інтеграція*» застосовано у 30-х рр. ХХ ст. [3, с. 11]. Інтеграція (від лат. *integration* – відновлення, поновлення та *integer* – цілий) – напрямок процесу розвитку, пов'язаний з об'єднанням в єдине ціле раніше різнорідних частин і елементів [4, с. 210]. Глумачний словник Оксфордського університету розглядає інтеграцію як «акт чи процес поєднання двох чи більше частин таким чином, щоб вони функціонували разом» [5, с. 675]. Інтеграційні процеси відбуваються як у межах вже створеної системи, що призводить до підвищення рівня її цілісності та організованості, так і під час виникнення нової системи з раніше не пов'язаних елементів. Окремі частини інтегрованого цілого можуть мати різний ступінь автономії. Під час інтеграції збільшується обсяг та інтенсивність взаємозв'язків між складовими її системи, зокрема, надбудовуються нові рівні управління. Результатом інтеграції є певний ступінь інтегрованості – стан упорядкованого функціонування частин цілого [4, с. 210].

К. Пурсіайнен вважає, що «інтеграція» означає зміцнення взаємозалежності та злагодженості елементів соціальної системи [6, с. 23]. Один із найвпливовіших теоретиків інтеграції неофункціоналізму Е. Хаас визначив інтеграцію як «процес, за допомогою якого політичні діячі в особистих чітких національних установах погоджуються передати свої довіру, очікування і політичну активність новому центру, чії інституції володіють юрисдикцією, яка виходить за межі раніше існуючої у національних державах» [7, с. 2]. Таке широке визначення включає як соціальний (передача відданості), так і політичний (розбудова нових інституцій, які знаходяться над країнами-членами і мають прямий вплив на частину їх справ) процеси. Інтеграція призводить до виникнення нового центру політичного впливу, що залучає до себе головних суб'єктів національного масштабу [8, с. 21].

За термінологією А. Етціоні, поняття «співтовариство» і «інтеграція» виступають суб'єктом і предикатом. При цьому «співтовариство» постає як своєрідна «спільність чи навіть система, якій притаманні самодостатні інтеграційні механізми», натомість «інтеграція» – це певна «здатність

даної системи підтримувати себе саму в результаті дії та впливу як внутрішніх, так і зовнішніх змін» [9, с. 329, 330]. На думку А. Етціоні, інтеграція включає такі складові: ефективний контроль за використанням примусових заходів впливу, єдиний центр, відповідальний за прийняття та виконання рішень, і домінуючий центр політичної єдності основної маси політично активного населення [9, с. 329].

К. Дойч розглядає інтеграцію як реальну можливість забезпечення мирного співіснування країн, що досягається шляхом розширення торгівлі, вільного руху людей, культурного обміну, проведення консультацій [10, с. 83]. Відтак, згідно з європейським підходом, інтеграцію визначають як «процес, за посередництвом якого окремі держави передають частину своїх суверенних прав на користь створюваної і єдиної для них усіх інституціональної структури для того, щоб забезпечити врахування і реалізацію їх спільних інтересів» [11, с. 255].

При визначенні поняття «інтеграція» вітчизняні вчені акцентують на такому її принципі, як «цілісність», натомість західні дослідники виокремлюють принцип «гармонії». Спочатку різні теорії європейської інтеграції (федералізм, функціоналізм, неофункціоналізм, трансакціоналізм, інтергаверменталізм, реалізм, неореалізм, конструктивізм, інституціоналізм тощо) аналізували і пов'язували її виникнення виключно з економічними, соціальними і політичними чинниками. Зокрема, А. Вінер та Т. Діц зауважують, що у 70-х рр. ХХ ст. спостерігався певний «застій» в інтеграційних процесах в Європі. У другій половині 80-х рр. ці процеси відновлюються та набувають нового розвитку. Так, вчені-правознавці обґрунтовують потребу в «інтеграції через право», вивчають зростаючі правові взаємозалежності і зміни у значенні незалежності [7, с. 5].

Інституційний підхід до євроінтеграції досліджує питання формування нової системи, її структуру, інтегративні властивості, елементи та їх взаємодію. Ця нова система визначається як «Єдина Європа». За даного підходу посилюється значення права, його роль та вплив на процес євроінтеграції. Вчені аналізують нові аспекти інтеграції: особливості міждержавної взаємодії на формальному і неформальному рівнях, процедури прийняття рішень, результати інституціоналізації тощо. Отже, взаємодія правової, політичної та економічної систем стимулює розвиток інтеграції і визначає його напрямки [12, с. 62].

Питанням *правової інтеграції* у західній науці почали приділяти увагу переважно у 70–80-ті рр. ХХ ст. Так, М. Каппеллетті, Ф. Манчіні,

К. Ленартс, Дж. Уейлер, М. Расмуссен вивчають інтеграцію через право, яке покликане пояснити інтеграційний прогрес в Європейському економічному співтоваристві. Розвиток євроінтеграції починає розглядатися крізь призму правових вчень, які відігравали ключову роль в оцінці масштабів інтеграції і у 80-ті рр. перейшли із пояснювального до нормативного аналізу (Джо Шоу і Дж. Мор, 1995; Р. Беллами і Д. Кастільоне, 1996; Дж. Вейлер, У. Хальтерн, Фр. Маєр, 1996) [13, с. 10].

На думку М. Каппеллетті, М. Секкомбе і Дж. Уейлера саме право визначає статус і сферу діяльності головних суб'єктів в умовах інтеграції, контролює і обмежує їх дії, виступає нормативним регулятором у відносинах між учасниками процесу інтеграції [14, с. 4]. Однією з характерних особливостей Європейських співтовариств, на думку представників правового підходу, є унікальність їх юридичного статусу: з одного боку, Співтовариства створені державами і функціонують на основі міжнародно-правових норм, а з другого – в рамках ЄС сформувався власний специфічний автономний правопорядок, який суттєво відрізняється від національного правопорядку держав-членів. Представники даного підходу досліджують такі питання: роль і значення інститутів ЄС у процесі євроінтеграції, їх взаємодія, юридичні перспективи ЄС, його місце в Європі й у світі, специфіка автономного правопорядку ЄС, його роль у поглибленні інтеграції і відносин між країнами, значення основних принципів права ЄС та роль Суду ЄС в їх розвитку і нормативному закріпленні, співвідношення права ЄС і національних правових систем. Беззаперечним досягненням Суду ЄС є створення такої системи, в центрі якої є норма права, що демонструє наскільки ефективною може бути діяльність міжнародного судового органу в реальному закріпленні та в практичній реалізації правових норм, які регулюють відносини між суверенними державами. Отже, Суд ЄС постає одним із головних суб'єктів євроінтеграції [15, с. 7], якому притаманні риси міжнародного, конституційного, адміністративного й кримінального судів [16, с. 197, 198].

М. Гнатовський розглядає правову інтеграцію як «правове співробітництво» і застосовує цей термін для позначення «усіх форм інтернаціоналізації національних правових систем» [17, с. 70]. Правова інтеграція – це «спільна діяльність держав, міжнародних організацій, спрямована на зближення національних правових систем на основі міжнародно-правових норм, їх інтернаціоналізації» [18, с. 11, 12]. О. Єгоров розуміє правову інтеграцію як «об'єктивний прояв соціально-психологічної потреби

співтовариств у зближенні; правова інтеграція проявляється в гармонізації національних правових інтересів різними способами і методами, але не являє собою процесу чи результату абсолютної ідентифікації даних правопорядків» [19, с. 76].

Отже, *правова інтеграція* – це процес правової взаємодії, взаємного пристосування і зближення національних правових систем на основі міжнародних принципів, стандартів і методів правового регулювання. При цьому наближення є першою стадією, а зближення – результатом правової інтеграції. Головним засобом правової інтеграції виступає *гармонізація законодавства* [20, с. 7, 8].

Література:

1. Кулапов В. Л. Теоретические основы правовой интеграции : моногр. / В. Л. Кулапов, Е. Г. Потапенко. – М. : Юрлитинформ, 2011. – 184 с.
2. Белых А. Г. Нормы международного и национального права в условиях интеграции / А. Г. Белых // Юрид. мир. – 2007. – № 5. – С. 72–76.
3. Шеръязданова К. Г. Современные интеграционные процессы : учеб. пособие / К. Г. Шеръязданова. – Астана : Акад. гос. упр. при Президенте РК, 2010. – 107 с.
4. Философский энциклопедический словарь. – М. : Совет. энцикл., 1983. – 840 с.
5. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / Sixth Edition ; ed. by Sally Wehmeier. – Oxford : University Press, 2000. – 1540 p.
6. Пурсийайнен К. От слов – к делу (теории интеграции и отношения ЕС – РФ) [Електрон. ресурс] / К. Пурсийайнен // Современ. Европа. – 2005. – №. 2. – С. 23–38. – Режим доступу до журн. : <http://www.ieras-library.ru/documenti/soveurope/2005/pursiain.doc> (дата звернення: 09.03.2016).
7. Diez T. Introducing the Mosaic of Integration Theory: Its Past, Present and Future [Electronic resource] / T. Diez, A. Wiener // Paper for presentation at the European Union Studies Association (EUSA) 8th Biennial International Conference. – Mar. 27–29. – 2003. – Nashville. – TN, Panel 8H (Unpublished). – 27 p. // Archive of European integration (AEI). – Mode of access : <http://aei.pitt.edu/2858/1/107.pdf> (date of access: 09.03.2016). – Title from the screen.
8. Harrison R. Europe in question: theories of regional international integration / R. Harrison. – London : George Allen & Unwin Ltd., 1974. – 256 p.
9. Etzioni A. Political unification: a comparative study of leaders and forces / A. Etzioni. – New York : Rinehart, 1965. – 346 p.

10. Jacob P. The integration of political Communities / P. Jacob, J. Toscano. – Philadelphia : Lippincott, 1964. – 314 p.
11. Corbey D. Dialectical functionalism: stagnation as a booster of European integration / D. Corbey // International organization. – 1995. – Vol. 49. – № 2. – P. 253–284.
12. Armstrong K. The Governance of the Single European Market / K. Armstrong, S. Bulmer. – Manchester : Manchester University Press, 1998. – 340 p.
13. Diez T. European Integration Theory / T. Diez, A. Wiener. – Oxford : University Press, 2004. – 346 p.
14. Cappelletti M. Integration through law: Europe and the American federal experience: 3 v. / M. Cappelletti, M. Seccombe, J. H. H. Weiler. – New York : Walter de Gruyter, 1986. – Vol. 1 : Methods, tools and institutions, book 1 : A political, legal and economic overview. – 616 p.
15. Лепешков Ю. Межгосударственная интеграция в рамках Европейского Союза: некоторые вопросы теории / Ю. Лепешков // Белорус. журнал междунар. права и междунар. отношений. – 2001. – № 1. – С. 1–9.
16. Pollard D. European Community law: text and materials / D. Pollard, M. Ross. – London : Butterworths, 1994. – 890 p.
17. Гнатовський М. М. Європейський правовий простір. Концепція та сучасні проблеми / М. М. Гнатовський ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – К. : Промені, 2005. – 224 с. – (Серія «Бібліотека кафедри міжнародного права»).
18. Гнатовський М. М. Становлення та тенденції розвитку європейського правового простору : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / М. М. Гнатовський. – К., 2002. – 22 с.
19. Егоров А. Е. Правовая интеграция и её содержание / А. Е. Егоров // Государство и право. – 2006. – № 6. – С. 74–84.
20. Трихліб К. О. Гармонізація законодавства України і законодавства ЄС: наближення загальноправової термінології : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / К. О. Трихліб. – Харків, 2014. – 20 с.
21. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01; 12.00.11 / І. В. Яковюк. – Х., 2014. – 474 с.
22. Яковюк І. В. Правова культура в умовах глобалізації та європейської інтеграції / І. В. Яковюк // Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / гол. ред. Ю. П. Битяк. – Х. : Право, 2007. – № 13. – С. 3–16.